

HOOFSTUK 4: DIE MELKSTOELTJIE IN TEKS EN BEELD

4.1. INLEIDING

Uit Hoofstuk 2 is dit duidelik dat die studiegroep sekere fisiese eienskappe, veral ten opsigte van hul konstruksie, deel. Die ondersoek van die museale bronne in Hoofstuk 3 gee egter nie voldoende inligting om hierdie fisiese kenmerke histories of ten opsigte van funksie, verband en betekenis te kontekstualiseer nie. Waar daar aanduidings van tipologiese ooreenkomste is, is dit nodig om die ondersoek uit te brei na sekondêre bronne in 'n poging om die voorwerpe in die breë begripstoeganklik te maak en so die ondersoek na tipologie uit te brei.

In hierdie hoofstuk word twee brontipes daarom ondersoek: teks (uit beskrywings wat meubelgeskiedenis dek, sowel as letterkunde en ander geskrewe bronne) en beeld (as illustrasie of dokumentasie en, soos met teks, ter wille van konteks).

4.2. ONTWIKKELING EN VERBANDE

Tekstuele bronne en uitbeeldings is bestudeer om eerstens die moontlike oorsprong van voorwerpe soortgelyk aan die in die studiegroep, en verbande met ander meubeltipes, na te speur.

In sommige bronne word monolitiese konstruksie verbind met die ontwikkeling van meubels met 'n eenvoudige tapvoegkonstruksie.¹ In sy bespreking van die evolusie van Vlaamse sitmeubels beweer Weyns² dat die houtblok³ die voorganger was waaruit die generiese 'schamel' en die langer 'bank' ontwikkel het. "Worden er nu in een dun, rond of rechthoekig houtblok drie poten gestoken, dan krijgen we een schamel."⁴ Met 'schamel'⁵ word 'n onopgesmukte, klein en meestal driepootstoeltjie bedoel wat maklik rondgeskuif⁶ kan word. Weyns⁷ meld "de blok" en "driehoek-blok" en dui, soos Baarden & Schubad,⁸ daarop dat monolitiese konstruksie onder andere in Afrika⁹ voorkom. Voorbeelde is ook bekend waar dit nie uit een stuk hout gekerf word nie, maar waar 'n sitmeubel met pote verkry word van 'n tak met meervoudige mikke en lae vertakkings.¹⁰ Sulke en ander lae sitmeubels van monolitiese konstruksie kom ook in die Museum se Antropologie-versameling voor (**figuur 4.1, 4.2, 4.3 en 4.4**).

1 Outeurs in ander tale verwys na 'Primitivmöbel' in Duits (Gebhard 1969:78) en 'primitive furniture' in Engels (Knell 1992:22).

2 Weyns (1974:167)

3 Uit hierdie stelling kan begryp word waarom die term 'melkblok' deur Weyns (1974:1444) vermeld word en ook voorkom in die WAT (2007).

4 Weyns (1974:168)

5 Kyk veral die definisie van Den Boon & Geeraerts (2005:3075). Botha (1969:12) verwys daarna as 'n sitbankie, maar gebruik die wisselvorm 'schemel' en meld "Die sitplek kan in hierdie geval driehoekig of reghoekig wees afhangende van die aantal pote".

6 Baarden & Schubad (1958:23)

7 Weyns (1974:167, 168). Kinmonth (1993: 33-34) wys soortgelyks daarop dat, in Ierland, "the block" kan verwys na 'n dik sitblad met drie pote óf na 'n monolitiese konstruksie sonder pote.

8 Baarden & Schubad (1958:9)

9 Kyk Sieber (1980:144-145).

10 Kyk veral Sieber (1980:130-131).

FIGURE 4.1, 4.2, 4.3, 4.4

- 4.1 NKM item ET 1935-94: *setulo* van 'n garingboomstam uit die huidige Lesotho volgens die voorwerpkaart (© NKM)
- 4.2 NKM item ET 1977-53: *sepona* uit die Letaba-distrik volgens die Etnologie Stamboek (© NKM)
- 4.3 NKM item ET 1977-76: *sepuna* uit die Letaba-distrik volgens die Etnologie Stamboek (© NKM)
- 4.4 Mnr. Sam Moifatswane met NKM item ET 1990-27, 'n sitmeubel gemaak uit 'n drievoudige mik (© NKM)

FIGURE 4.5, 4.6, 4.7, 4.8

- 4.5 "Schamel, Egyptian, Nieuwe Rijk, omstreeks 1450 v. Chr." (Victoria en Albert Museum, Londen) (Baarden & Schubad 1958:9)
- 4.6 "Stool. Elm. 1510-45"; Engeland (The Mary Rose Trust) (Knell 1992:42)
- 4.7 "Low stool made of ash"; Engeland, vermoedelik uit die negentiende eeu (Beamish Museum) (Gilbert 1991:47)
- 4.8 Ierse 'creepie stool' (Ulster Folk and Transport Museum) (Kinmonth 1993:31)

Die aantal pote op eenvoudige stoeltjies wissel, veral by stoeltjies uit Afrika.¹¹ Dit blyk dat driepootstoeltjies reeds teen 1450 v.C. in Egipte vir allerlei gebruike¹² aangewend is (**figuur 4.5**). Tydens en na die Middeleeue is die '*schamel*' en soortgelyke stoeltjies met drie of vier pote algemeen as primêre sitmeubel gebruik.¹³ Van Oirschot¹⁴ en Weyns¹⁵ meld ook die latere gebruik daarvan in die Lae Lande. Knell¹⁶ en Gilbert¹⁷ publiseer voorbeelde uit Engeland met deurlooptapvoeë wat sterk ooreenkomste toon met dié in die studiegroep: 'n vierpoot uit die sestende eeu (**figuur 4.6**) en 'n driepoot, vermoedelik uit die negentiende eeu (**figuur 4.7**).

Dat drie pote meestal voorkom word daaraan toegeskryf dat drie pote altyd stewig staan, selfs op 'n ongelyke vloer of op die grond.¹⁸ Verskeie outeurs¹⁹ verduidelik ook dat die lae hoogte van vroeë meubels verband hou met 'n gehurkte posisie en 'n vuur op vloerhoogte. Kinmonth²⁰ meld verder dat die afwesigheid van skoorstene in Ierse plattelandse huise ook verband hou met die lae hoogte van stoeltjies, of '*creepies*' (**figuur 4.8**).

11 Sieber illustreer onder andere voorbeelde uit Soedan (1980:130), Kenia en Tanzanië (1980:131, 143), Uganda (1980:142), Zaire en die Sentraal Afrikaanse Republiek (1980:144), Zimbabwe (1980:145) en Nigerië (1980:152). Van 'n sentrale, uurglas-vormvoetstuk, twee slee-pote tot drie, vier en meer pote kom voor.

12 Baarden & Schubad (1958:9): "[...] Zitmeubelen die gebruikt werden door ambachtslieden, zoals pottenbakkers, beeldhouwers en sandalenmakers."

13 Weyns (1974:168): "Tot tegen het einde van de 11e eeuw was de schamel, naar STEIN in zijn 'Kulturfahrplan', 471, meedeelt, hèt zitmeubel: stoelen (= met rugsteun) waren tot dan toe een erezitplaats". Kyk ook Botha (1969:12).

14 Sestiende en sewentiende eeu, maar ook later, volgens Van Oirschot (1978:72, 81).

15 Volgens Weyns (1974:1388) kom die eerste boedellys-verwysing na 'melkstoel' in 1721 in Overpelt voor.

16 Knell (1992:42)

17 Gilbert (1991:47)

18 Volgens Knell (1992:23), Filbee (1977:159), Weyns (1974:173), Wolsey & Luff (1968:65-66), Kinmonth (1993:8 en 33) en Ingram (1987:6-7).

19 Weyns (1974:165), Gilbert (1991:124) en Kinmonth (1993:8).

20 Kinmonth (1993:8): "As a result, seats were often made remarkably low to enable people to sit close to the floor level fire with their heads beneath the wreaths of smoke."

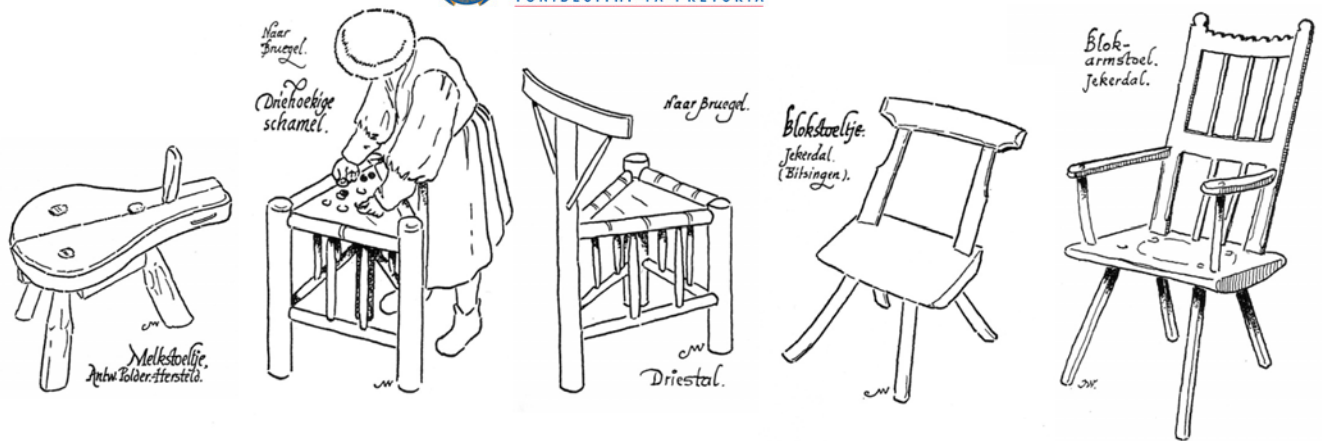

FIGURE 4.9, 4.10, 4.11, 4.12, 4.13

- 4.9 "Melkstoeltje" (Weyns 1974:166)
 4.10 "Driehoekige schamel" na Bruegel (Weyns 1974:172)
 4.11 "Driestal" na Bruegel (Weyns 1974:174)
 4.12 "Blokstoeltje" (Weyns 1974:170)
 4.13 "Blokarmstoel" (Weyns 1974:171)

Die eenvoudige driepootstoeltjie het die ontwikkeling van sommige Westerse meubels beïnvloed. Volgens Weyns het die 'schamel', minstens in die Lae Lande, gedien as prototipe vir ander sitmeubels: buiten vir die 'melkstoeltje' (wat hy die eerste, eenvoudige sitmeubel van nie-monolitiese konstruksie²¹ noem, **figuur 4.9**) wys hy op en bespreek die evolusie daarvan met betrekking tot die meerdoelige "driehoekige schamel"²² (**figuur 4.10**) waaruit die "driestal"²³ ('n driehoeksittingstoel met rugleuning, **figuur 4.11**) ontwikkel het. Filbee²⁴ bevestig dat driehoeksittingstoel²⁵ ontstaan het uit eenvoudige driepootstoeltjies. Dit is wel opmerklik dat die aanvanklike stok- of ruwe silinderpote²⁶ weldra vervang is met meerdere siergedraaide elemente (**figuur 4.14**) en die toevoeging van 'n raam.²⁷

Vierpootstoeltjies het soortgelyk ontwikkel: Weyns wys op die toevoeging van die vierde poot en 'n rugleuning in die "blokstoeltje"²⁸ en armlleunings in die "blokarmstoel"²⁹ (**figuur 4.12** en **4.13**). Anders as vir die "driehoekige schamel" en driehoeksittingstoel bly die sitting van soliede hout hier behoue; dikwels is die onderstel ook sonder 'n spanraam tussen die pote. Hierdie eienskappe kom ook voor in ander eenvoudige Westerse volkstoel: die Duitse 'Schemel' (ook bekend as 'n stokpootstoel³⁰ of 'Brettschemel'³¹) word geken aan 'n sitblad waardeur tapse pote met sigbare wê³² bo die blad bevestig is. Die rugleuning word direk in die sitting bevestig sonder verband met die pote (**figuur 4.15**).

21 Weyns (1974:168)

22 Weyns (1974:168, 172-173); die "driehoekige schamel" was volgens Weyns nie slegs as sitmeubel gebruik nie. Waar dit in Bruegel se uitbeelding van 'Boerebruiloft' (1568) dien as tafelvlak, word dit as sitplek gebruik in 'De vette keuken' (1563).

23 Weyns (1974:173-174); Botha noem dié stoel 'n "schemel met rugleuning" (1969:12) en "Middel-eeuse Hollandse schemel" (1969:10-11).

24 Filbee (1977:72, 183)

25 Botha (1969:10-11) noem dit "Engelse stoele opgebou uit gedraaide spille ('turned spindle chairs') en Filbee (1977:71) 'Turned chairs'. Burden (2004:132) noem, soos Botha, die *schemel* en verbind gedraaide driehoeksittingstoel van die 15e en 16e eeu in Nederland en Engeland met die oorsprong van die Ou-Kaapse tolletjiesstoel.

26 Knell (1992:22) noem dit 'whittled stake-like members' en Gloag (1969:719) 'stick construction'.

27 Volgens Knell (1922:23) "a simple rail". Daar is natuurlik sparre bo-aan sowel as 'n spanraam tussen die pote, wat eweneens die geval is met soortgelyke voorbeelde met vier pote volgens Wolsey & Luff (1968:66) en Knell (1992:23-24).

28 Weyns (1974:169-170)

29 Weyns (1974:170-172)

30 Van Oirschot (1978:101, 112-113)

31 *Süddeutscher Brettschemel* (letterlik 'plankstoel' maar in Engels gegee as 'South German rustic chair') volgens Klatt (1961:168-9).

32 Veral sigbaar in die maattekening in Klatt (1961:168-9).

FIGURE 4.14, 4.15, 4.16, 4.17

4.14 Driehoeksittingarmstoel met gedraaide elemente, circa 1675-1710 (Knell 1992:23)

4.15 Duitse stokpootstoel (Van Oirschot 1978:101)

4.16 Ierse *hedge*-stoel (Monaghan County Museum) (Kinmonth 1993:37)

4.17 Walliese stokrugstoel, hier met slegs drie pote (Tom Crispen-versameling) (Gilbert 1991:126)

Die Ierse *hedge*-stoel³³ en Walliese stokrugstoel³⁴ is soortgelyk, hoewel laasgenoemde se pote nie altyd in tappe bo die sitblad wys nie vanweë 'n dieper sitblad (**figuur 4.16** en **4.17**). Beide se konstruksiemetode, uitgesonder fyn draaiwerk, kan vergelyk word met dié van Windsor-stoele,³⁵ en verbeeld waarskynlik die skakel tussen die eenvoudige stoeltjie en meer ontwikkelde stoeltipes, soos die Windsor-stoel, die duidelikste.

4.3. FUNKSIE

Daar is reeds in Hoofstuk 1 bepaal dat veral driepootstoeltjies in die Westerse geskiedenis in naam met melkery verbind word. Uit die primêre bronne is daar geen uitsluitel of 'n melkstoeltjie enigsins, of uitsluitlik, as sitmeubel gebruik is wanneer koeie met die hand gemelk word nie. Uit die ondersoeke in Hoofstuk 2 en 3 is ook bepaal dat sekere van die voorwerpe, naas as sitmeubel, ook vir ander gebruike (soos om op te sny) aangewend is. 'n Ondersoek na funksie is dus aan die hand van sekondêre bronne geloods om hierdie aspekte te verken.

4.3.1 Melkery

Buite Suid-Afrika kon geen gedokumenteerde verband tussen stoeltjies en melkery in die res van Afrika afgelei word nie. Die term 'melkstoeltjie' – en die direkte vertalings daarvan in Nederlands, Vlaams, Duits en Engels – noodsaak dat die verband tussen stoeltjies en melkery minstens in Suid-Afrika, die Lae Lande, Duits- en Engelssprekende lande ondersoek word.

33 Kinmonth (1993:34): "The close association between stool and chair is more obvious with the slab-seated hedge chairs of rural Ireland than perhaps anywhere else."

34 Volgens Gilbert (1991:126) 'n "Welsh stick-back chair". Bebb (2007:46-48) noem dit net "Welsh stick chair", hoewel hy duidelik na dieselfde stoeltipe verwys. Bebb (2007:46) wys drie- en vierpoot Walliese stokrugstoele en stel dat "[...] many being in effect stools with a simple back support."

35 Die verwysing na Windsor-stoele word hier in die algemene begrip vir dié term bedoel, soos Knell (1992:125) verduidelik: "Today, 'Windsor' is a generic term for any chair which has both the legs and the uprights wedged into holes bored in a slab seat". In haar bespreking van die oorsprong van Windsor-stoele meld Filbee (1977:73) Walliese stoele en voeg by: "It is easy to see how such a chair could have developed from the universally used three-legged stool".

In sy omvattende werk oor Vlaamse volkshuisraad noem Weyns³⁶ nie melkery direk nie, maar impliseer tog die verband deur terme soos 'melkstoeltje', maar ook 'kuistoel' en 'koestoel'.³⁷ Onder die afdeling getiteld "Wijze van zitten en van het houden van den emmer" in die Nederlandse handleiding *Over het melken en de behandeling der melk* word beide die 'melkblok' en 'melkstoeltje' genoem. Die melker se sitposisie word as volg beskryf:

*Als de melker zóó ver gevorderd is, gaat hij aan de rechterzijde van de koe zitten op het melkblok of melkstoeltje, dat van behoorlijke hoogte dient te zijn, en voorzien van een flink handvat; de emmer wordt ter voorkoming van melkverlies schuin tusschen de knieën gehouden, en zóó geplaatst, dat het laagste gedeelte van den rand op het achter-stuk van de rechter-klomp rust.*³⁸

Net sommige bronne³⁹ oor Engelse meubels noem melkery te midde van heelwat ander gebruike vir stoeltjies. Die gebruik van 'n sitmeubel deur die melker word wel duidelik beskryf in die Engelse landbougeskiedenis.⁴⁰ Ingram⁴¹ gee 'n beskrywing van hoe die melkmeisie (**figuur 4.18**) dit gebruik en verduidelik verder:

*Milking stools were normally three-legged, to give them stability on uneven ground. About 12 inches in height, they were round, hexagonal, octagonal or half-octagonal with one long straight edge, depending on the favoured local design. They were carved from a solid piece of elm, normally about 1½ thick, into which the three legs approximately 1½ inches in diameter, normally of ash or hazel, were tenoned and secured with a wooden wedge. Rectangular stools with four legs were also used, as were stools with a single support. The method of construction was the same as for the three-legged type. In Wiltshire, where the single-legged stool was used, the other types were derisively referred to as 'lazy-legged stools'.*⁴²

In die Verenigde State van Amerika is die gebruik vir melkery bekend: die tydskrif *Illinois country living*⁴³ gee 'n beknopte en populêre oorsig van dié gebruik. Dit is ook opmerklik hoeveel patente⁴⁴ vir die verbetering van die melkstoeltjie (dikwels met 'n plint vir die melkemmer) hier tydens die negentiende en vroeg twintigste eeu geregistreer is.

Volgens Gebhard⁴⁵ is klein drie- en vierpoot 'Schemels' gebruik vir melkery in streke van Duitsland en is veral die enkelpoot-melkstoeltjie meer bekend in die Alpe-streek en in Switserland. In sy opmerkings oor die melkstoeltjie in Duitsland verklaar hy verder dat die melkstoeltjie een van die belangrikste meubels met eenvoudige tapvoegkonstruksie⁴⁶ van Europa is.

Dit is duidelik dat die term in Europa en Amerika in algemene gebruik was.

36 Weyns (1974:167, 168)

37 Streeksname, beide letterlik 'koeistoel'.

38 Scheij & Eriks (1913:10)

39 Knell (1992) meld glad nie die verband nie. Gilbert (1991:2, 17, 89) beskryf nie die assosiasie met melkery direk nie, maar verwys tog enkele kere na 'milking stool'. Filbee (1977:159) stel wel dat "Such [three-legged] stools include the traditional milking stool".

40 Weller (1982:119); Wright ([S.a.]:24). Kinmonth (1993:34) stel verder dat: "[...] the common assumption that three-legged stools were called milking stools is more appropriate to England than Ireland."

41 Ingram (1987:6-7)

42 Ingram (1987:7)

43 Two-hundred milking stools and counting (1996:6-7)

44 Kyk byvoorbeeld United States Patent and Trademark Office (2007).

45 Gebhard (1969:23, 78)

46 Gebhard (1969:78): "Die Melkstühle gehören zu den wichtigsten Primitivmöbeln Europas."

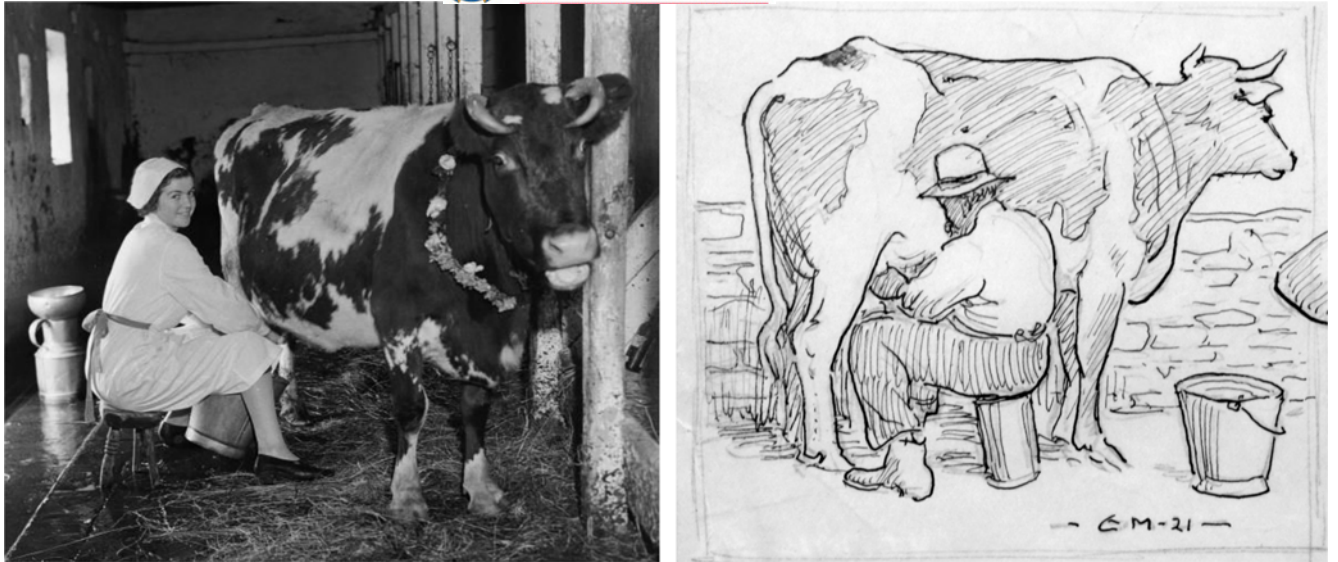

FIGURE 4.18, 4.19

- 4.18** Detail uit *Charming Milkmaid* (1936); die byskrif lees: “Miss K N Lewis, winner of the ‘Dairymaid Charm’ competition at the London Dairy Show, returns to work at her farm home in Bankyfelin, Carmarthen. The cow is decked with garlands of flowers won by Miss Lewis at the show.” (© Richards / Fox Photos / Getty Images) (Viewimages 2007:3166515)
- 4.19** Detail uit ongetitelde tekening (1921) deur Erich Mayer (1876-1960), NKM item HC 7014-175 (© NKM)

In enkele gevalle meld Suid-Afrikaanse outeurs die verband met melkery: ‘n toneel in ‘n koeistal word beskryf in André P. Brink (1935-) se roman *Gerugte van reën* (1978) waarin verwys word na ‘n “lae melkstoeltjie” en dat dit, soos ‘n emmer, rondgedra⁴⁷ word. In die skets, *Toesig hou by die melkery*, beskryf Deon Knobel hoe hy melkery uit sy kinderdae⁴⁸ onthou en noem:

Elke melker het sy eie melkstoeltjie gehad waarop gehurksit is, die regterskouer effens onder die koei ingeskuif en teen haar vasgedruk om die melker se liggaam te stabiliseer en die nodige vastigheid te gee vir die krag wat tog nodig was om die dik melkstrale uit te melk met ‘n knyptrekbeweging tussen duim en voorvinger.⁴⁹

Knobel verklaar wel op navraag dat die melkstoeltjie waarna hy verwys nie soseer ‘n meubelstuk was nie: “Soos ek onthou was dit meestal omgekeerde ou 5 of tien gelling blikke, ek dink dalk ghriesblikke met handvatsels waarop hulle gesit het.”⁵⁰ Dit skyn ooreen te kom met ‘n tekening van ‘n plaastoneel (**figuur 4.19**) deur Erich Mayer (1876-1960). Hoewel Mayer bekend is vir sy betroubare dokumentasie⁵¹ van die plattelandse lewe in veral die vroeg twintigste eeu, is dit nie duidelik waarop die melker in hierdie geval sit nie. Die silindervorm kan ‘n stomp (of dus melkblok) wees, maar die artikulering van die omtrek aan die onderkant van die sitding kan maklik ‘n omgekeerde drom of blik met draadhandvat suggereer, soos Knobel dit beskryf.

Dit kom dus voor of die woord melkstoeltjie nie uitsluitlik na ‘n stoeltjie, dit is ‘n gemaakte meubelstuk met blad en pote, verwys nie, maar na enige sitding wat deur die melker gebruik is.

47 Brink (1984:207): “Hy bring ‘n emmer en ‘n melkstoeltjie en hou vir my die dubbin dat ek die spene kan smeer.” Hierdie sin word ook as verwysing vir ‘melkstoeltjie’ gebruik in die WAT (2007).

48 Volgens Stellenbosch Writers (2007) is Deon Knobel in 1939 gebore in Bethlehem, Vrystaat.. Hy het hier grootgeword op die familieplaas.

49 Knobel (2007)

50 Knobel, D. (knobel@icon.co.za). Melkstoeltjie. *E-pos aan*: Botes, N. (nico.botes@up.ac.za), 22 Desember 2007.

51 Basson (2003:69, 78-81); Olivier (1980:103-134); Hörstmann (1984:19-20)

Bremer Gericke, tussen 1963 en 1970 melker en melkman van Die Bof, George, onthou 'n melkstoeltjie (wat hy alternatiewelik 'n melkblokkie noem) as 'n houtblok met 'n hingsel waarop die melker sit. Die blok se grootte moes gemaklik wees om op te sit, ongeveer 200 tot 260mm in deursnit en 250 tot 320mm hoog. Hy skryf ook:

Hout: Verkieklik hardhout, gewoonlik bloekom in George-omgewing. Die hout is nie behandel teen bederf nie, dit het 'n natuurlike behandeling gekry van melksalf (speensalf) wat gereeld daaraan afgevee is deur die melker om van oortollige salf ontslae te raak ... en nog meer natuurlik, koeimis wat soms die wêreld vol spat! Die bas van die blokkie is afgemaak = ontbas, gebas, afgebas.

Hingsel: Om die blokkie gemaklik te verskuif van koei tot koei. Twee kramme is weerskante van die blokkie ingeslaan, effens skuins dat hout nie bars nie, ± 6 cm van bokant van blokkie. Die draadhingsel is aan die kramme vasgedraai, gewoonlik binddraad (soms selfs baaldraad).⁵²

Die hantering van 'n melkstoeltjie, veral hoe gemaklik dit sonder 'n handvat⁵³ of hingsel gedra word, word verduidelik in romantiese skilderye van die negentiende eeu (**figuur 4.20 en 4.21**) en fotografiese beelde van die vroeg twintigste eeu (**figuur 4.22**). Dit word aan 'n poot gedra of onder die arm geklem. Let op die ooreenkomste tussen die melkstoeltjies in hierdie uitbeeldings en dié in die studiegroep: die hoogte (en grootte), verskille in die vorm van die sitblad en die tapse pote.

Waar melkery nie gemeganiseerd is nie, word melkstoeltjies vandag steeds gebruik: 'n melkstoeltjie (**figuur 4.23**), gemaak van dennehout en met vier pote, word nog daaglik deur W.C. Mentz, 'n boer van die distrik Middelburg (Oos-Kaap) gebruik. Die melk is vir eie gebruik. Dit word 'n melkstoeltjie genoem en is een van twee wat in 1973 of 1974 gemaak is deur Dawid J. Blignaut (1912-1982), 'n oom van W.C. Mentz.⁵⁴

FIGURE 4.20, 4.21, 4.22, 4.23 (van bo na onder)

- 4.20 Detail uit *The Milkmaid* (circa 1800) deur die Britse kunstenaar William Pearce (datums onbekend) (© Foto Rischgitz / Getty Images) (Viewimages 2007:3069978)
- 4.21 Detail uit *The Milkmaid* (1878) deur Winslow Homer (1836-1910) (© National Gallery of Art, Washington DC) (National Gallery of Art 2007)
- 4.22 Detail uit *Milkmaid* (circa 1937) (© London Express / Getty Images) (Viewimages 2007:3333347)
- 4.23 Die melkstoeltjie wat W.C. Mentz daaglik gebruik (2008) foto deur C.J. (Stoffel) Mentz

52 Beskrywing, getiteld 'Melkstoeltjie', op 24 Januarie 2008 ontvang van ds. K.B. Gericke (Woltemadestraat 15, Durbanville, 7550).

53 Kyk Scheij & Eriks (1913:10) se beskrywing vir die noodsaaklikheid van die 'handvat'.

54 Inligting in Julie 2008 ingesamel en aangeteken deur C.J. (Stoffel) Mentz (Posbus 35786, Menlopark, 0102), 'n nefie van W.C. Mentz.

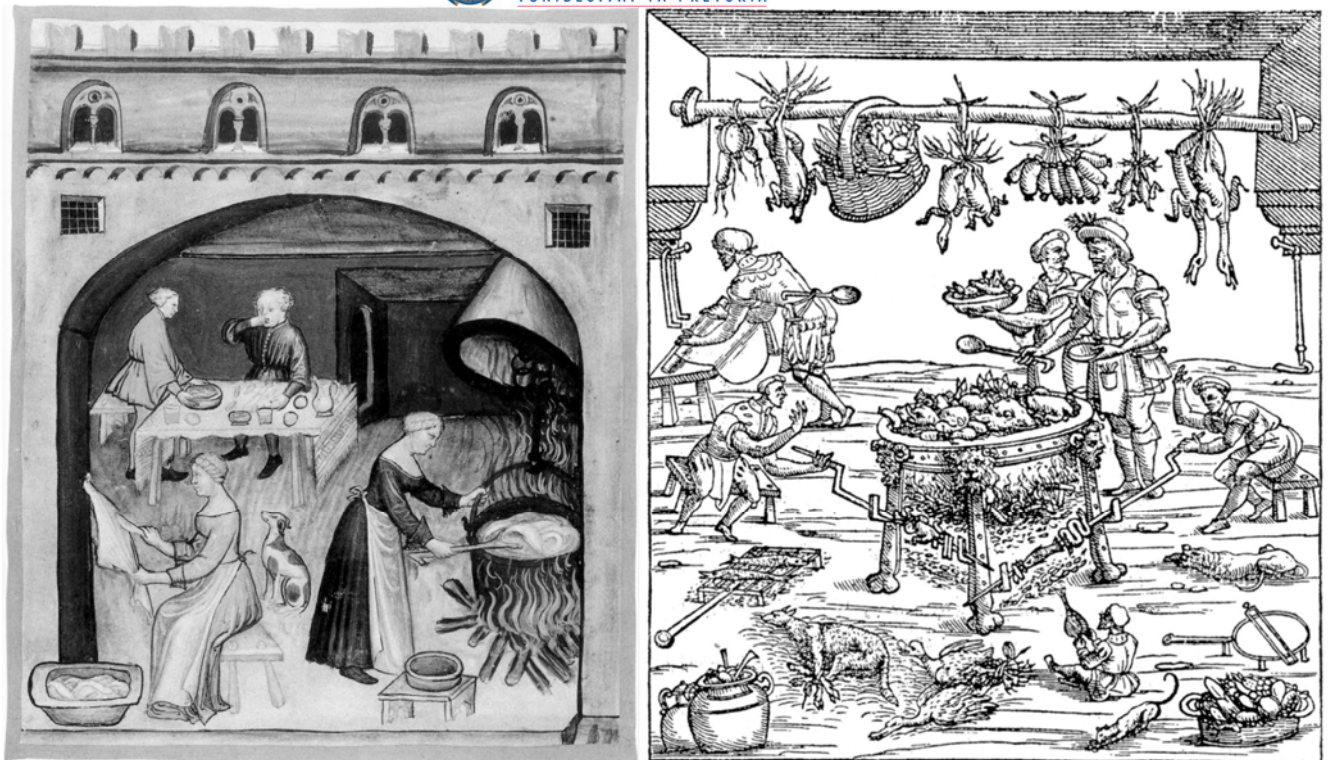

FIGURE 4.24, 4.25

4.24 'n Middeleeuse kombuis uitgebeeld in die *Tacuinum Sanitatis* (versameling onbekend)⁵⁵ (Freedman 2007:185)

4.25 'n Renaissance kombuis aan die hofhouding van Este in Ferrara, houtgravure uit Christoforo di Meissisbugo se *Banchetti, composizioni di vivende e apparecchio* (1549) (© Biblioteca Casanatense) (Freedman 2007:203)

4.3.2 Ander gebruike

Twee voorwerpe in die studiegroep (voorwerp 9 en 11, onderskeidelik in die museale bronne, onder ander name, benoem as 'n 'krukkie'⁵⁶ en 'melkstoel'⁵⁷) word uitgestal voor die es in die kombuis van die Pioniermuseum. Die vraag ontstaan of hierdie uitstalling geloofwaardig is, of anders gestel, kan drie- en vierpootstoeltjies verbind word met die bereiding van kos, soos een museale bron⁵⁸ beweer, en is enige ander funksies moontlik ter sprake?

Uitbeeldings en sommige geskrewe bronne dui wel op meervoudige gebruike, veral sedert die Middeleeue. Twee beelde wys stoeltjies, as sitmeubel, in kombuisverband: 'n veertiende-eeuse uitbeelding in die *Tacuinum Sanitatis*⁵⁹ wys waar afval bewerk word (**figuur 4.24**). Die vrou links op die beeld sit op 'n reghoekige stoeltjie (moontlik 'n vierpoot?) waarvan die pote met deurlooptapvoeë in die blad bevestig is. Soortgelyke stoeltjies word om die vuur gebruik in die uitbeelding van die kombuis aan die hofhouding van Este in Christoforo di Meissisbugo se seminale werk *Banchetti, composizioni di vivende e apparecchio*⁶⁰ van 1549 (**figuur 4.25**).

55 Die oorspronklike bron word nie in Freedman (2007) vermeld nie. Edmunds (1977:276) verwys na minstens drie ouer eksemplare van die *Tacuinum Sanitatis* in die Biblioteca Casanatense in Rome en in die nasionale biblioteke in Parys en Wene, asook twee ander wat bewaar word in Liège en Rouen.

56 Voorwerpkaart vir NKM item HG 10666

57 NKM item HG 13581 in die Historiese Grootboek, volume 14.

58 Voorwerpkaart vir NKM item HG 10666: "Blykbaar is daar vleis op gekap."

59 Volgens Woolgar in Freedman (2007:184) se byskrif is die *Tacuinum Sanitatis* is 'n Middeleeuse handboek oor gesondheid wat verskeie aspekte van voeding dek. Edmunds (1977:276) verduidelik verder: "The text, a Latin translation of an 11th-century Arabic treatise, is an amalgam of classical medicine, Arabic medicine, and folk knowledge. [...] The new pictorial formulations represent [...] an important stage in the development of realistic imagery [...]."

60 Cowan in Freedman (2007:203). Meissisbugo – of Messisbugo, volgens Strong (2002) – was hofmeester van Este. Sy boek beskryf in detail die omvang van voorbereidings vir 'n feesmaal, van die kos en taferversierings tot musiek en ander vermaak; kyk Strong (2002:129-135).

FIGUUR 4.26 Die onder-, bo- en sykante van 'n "Antique primitive folk art painted milking stool", in 2008 op die webwerf van Ruby Lane, Inc. te koop aangebied; let op die diep snyhale onder die blad en die snymerke bo-op (© Ruby Lane Inc.) (Ruby Lane 2008)

Beelde van 'n stoeltjie wat, soos voorwerp 9, 10, 13 en 17 in die studiegroep, snymerke bo én onder die blad het, is gevind (**figuur 4.26**). Volgens die handelaar⁶¹ dateer dit uit die negentiende eeu en is van Engeland afkomstig. Deurlooptapkonstruksie en wigkepe, in die tappe bo die blad, is duidelik sigbaar. Die handelaar se beskrywing meld nie die snymerke nie en geen verdere verduideliking word aangebied nie.

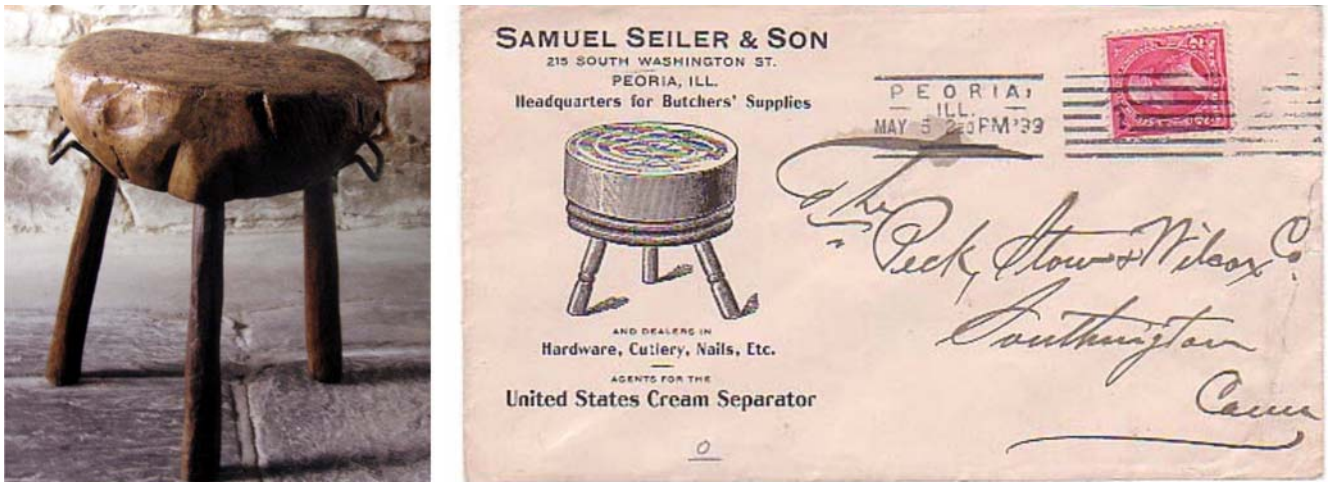

FIGURE 4.27, 4.28

4.27 'n Essehout kapblok (*chopping block*) met drie pote, laat agtiende of vroeg negentiende eeu (Powis Castle, Welshpool, Montgomeryshire) (Bebb 2007:111)

4.28 'n Driepootkapblok geïllustreer in 'n advertensie-omslag van 1899 vir slagtersware (La Posta Publications 2006:#3)

Twee bronne dui wel daarop dat kapblokke met drie pote bestaan: Bebb⁶² publiseer, saam met foto's van ander stoeltjies, so 'n kapblok uit Wallis (**figuur 4.27**). Die pote is rof afgewerk, soos dié van die voorwerpe in die studiegroep, en die blad kom besonder dik voor, het 'n onreëlmatige vorm en handvatsels. Die tweede uitbeelding (**figuur 4.28**) kom voor op 'n advertensie-omslag van 1899 vir 'n maatskappy wat slagtersware in die Verenigde State van Amerika verkoop. In die illustrasie kom hierdie snyblok presies rond voor en die profieling onder om die diep blad en op die pote dui daarop dat dit moontlik masjiengemaak is. Hoewel die grootte van hierdie twee voorwerpe nie uit die beelde bepaal kan word nie, is dit redelik seker dat minstens die bovlakke van die blaie bedoel was om op te sny. Dit is ook duidelik dat die stewigheid van drie pote – in die snyblad bevestig met blinde tapvoeë – beide geskik maak as voorwerpe om te sny of vleis te kap.

61 Ruby Lane (2008). Uit die mates wat die handelaar verskaf – 'n hoogte van 8¼" (210mm) en die sitting as 9¾ x 6½ x 1½" (248 x 165 x 38mm) – blyk dit dat die voorwerp kleiner is as voorwerp 15, een van die kleiner voorwerpe in die studiegroep.

62 Bebb (2007:111)

FIGURE 4.29, 4.30, 4.31

- 4.29** Detail uit *De magere Keuken* (1563), gravure deur Pieter van der Heyden na die oorspronklike van Bruegel (versameling onbekend) (De eeuw van Joos De Rijke 2007)
- 4.30** Detail uit *De Alchimist* (1558) van Bruegel (c1525–1569) (Staatliche Museen zu Berlin, Kupferstichkabinett) (Metropolitan Museum of Art 2007)
- 4.31** Detail uit *Ezel op School* (1556) van Bruegel (c1525–1569) (Staatliche Museen zu Berlin, Kupferstichkabinett) (Claessens & Rousseau 1981:118)

In die werk van Pieter Bruegel die *Ouere* (c1525–1569) word die gebruik van eenvoudige sitmeubels in verskeie verbande geïllustreer. So word 'n stoeltjie, bankies en 'n driehoekige *schamel* uitgebeeld in sy werk *Boerenbruiloft* (1568).⁶³ Twee ander werke wys ronde driepootstoeltjies geplaas en gebruik voor 'n vuurherd of soortgelyke werkplek: *De magere Keuken* (1563)⁶⁴ (**figuur 4.29**) en *De Alchimist* (1558)⁶⁵ (**figuur 4.30**). In die satiriese *Ezel op School* (1556)⁶⁶ (**figuur 4.31**) staan 'n reghoekige stoeltjie met vier pote in die middel van die klaskamer sodat die geheel daarvan duidelik is. Soos die twee bankies (links in die beeld), is die stoeltjie se deurlooptapvoeë duidelik bo die sitblad sigbaar, 'n kenmerk wat ook in die studiegroep voorkom.

Knell bevestig dat lae stoeltjies deur kinders gebruik is en meld ook verskeie ander gebruike in Engeland:

*Stools have been referred to as 'crickets', or sometimes 'crackets', particularly in the north, at least since the 17th century. At that time, the term appears to have been mostly used to describe very low stools (of varying forms of construction) which served for such uses as children's stools, footstools and, apparently (from contemporary references), as platforms to stand on when making a speech.*⁶⁷

Hierdie stelling word in die breë ondersteun deur beelde uit dieselfde gebied: Arthur Hopkins (1848-1930) illustreer 'n driepootstoeltjie as sitmeubel in die toneel *The reddleman re-reads an old love letter* uit Thomas Hardy (1840-1928) se roman *The return of the Native*.⁶⁸

63 Claessens & Rousseau (1981:238)

64 Kyk die bespreking van Bruegel se '*De magere Keuken*' in Weyns (1974:168), asook in De eeuw van Joos De Rijke (2007) en Marijnissen & Seidel (1984:69-70).

65 Marijnissen & Seidel (1984:61-62)

66 Bagley (1984:357-378) gee 'n breedvoerige bespreking van die kunswerk en die betekenis daarvan uit 'n opvoedkundige perspektief.

67 Knell (1992:66)

68 *The return of the Native* het aanvanklik as vervolghoofstuk verskyn in *Belgravia, a Magazine of Fashion and Amusement*. Hopkins se illustrasie van *The reddleman re-reads an old love letter* is op die titelblad van *Belgravia* 35 (Maart 1878) gepubliseer (Allingham 2000).

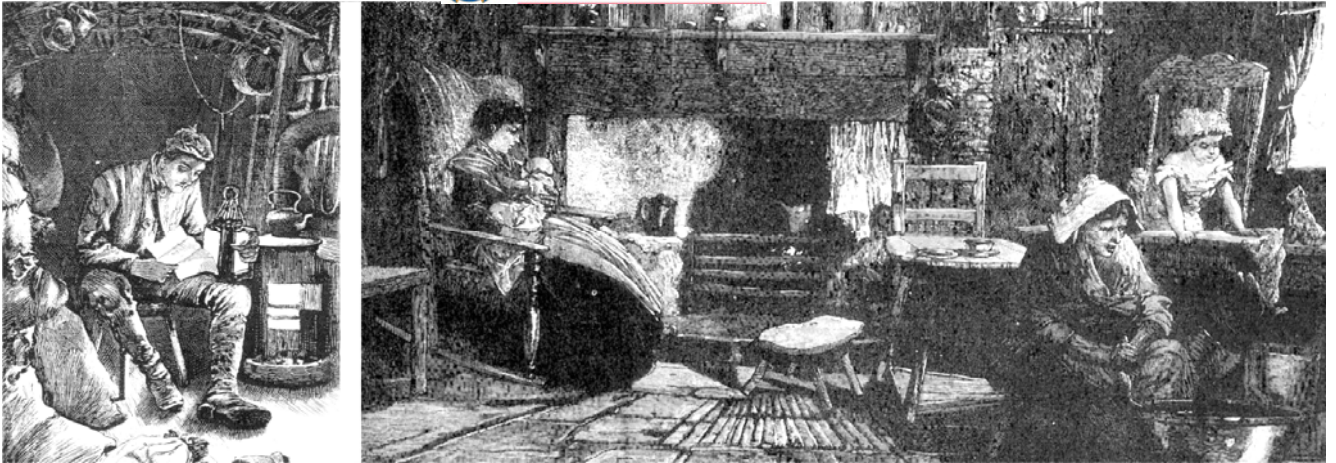

FIGURE 4.32, 4.33

4.32 Detail uit *The reddleman re-reads an old love letter* (1878) deur Arthur Hopkins (1848-1930) (Allingham 2000)

4.33 Detail uit 'n afbeelding van 'n vissershuis op die eiland Man (1881) (*Illustrated London News*) (Gilbert 1991:49)

Die illustrasie (**figuur 4.32**) beeld die volgende teks uit: “*He sat down on a three-legged milking stool that formed the only seat in the van, and, examining his packet by the light of the candle, took thence an old letter and spread it open.*” Volgens die kommentator Philip Allingham is Hopkins se illustrasie in noue oorstemming met Hardy se teks en is dit moontlik die produk van briefwisseling tussen kunstenaar en skrywer.⁶⁹ Dit is opmerklik dat die roman in 'n landelike milieu afspeel en dat die stoeltjie voorkom in 'n wa wat as woon- en werkplek dien vir die gebruiker, wat 'n arbeidersbestaan voer.

Die beeld van die interieur van 'n vissershuis op die eiland Man uit die *Illustrated London News* van 1881⁷⁰ (**figuur 4.33**) wys eenvoudige meubels (die stoeltjie met vier pote voor die es en die tafel regs daarvan) saam met meer ontwikkelde stoelvorms. Die stoeltjie se sitblad het 'n onreëlmatige vorm en die pote skyn stokkerig en redelik onafgewerk te wees, soos heelwat van die voorwerpe in die studiegroep. Deurlooptapvoeë is ook sigbaar bo die blad en dit is opmerklik dat die stoeltjie voor 'n kaggel of vuurherd staan.

Buiten as sitmeubel word eenvoudige driepootkonstruksies ook uitgebeeld waar dit gebruik word as 'n tafel, veral 'n ongekunstelde driepoottafel wat ook bekend staan as 'n ‘*cricket table*’,⁷¹ ‘*tavern table*’⁷² of ‘*drinking table*’.⁷³ Gilbert beskryf so 'n tafel, waarvan die pootkoppe duidelik bo die blad sigbaar is, in George Morland (1763-1804) se ‘*Inside of a Country Alehouse*’ (1797) (**figuur 4.34**) as “*constructed like a slab-top milking stool*”.⁷⁴

69 Allingham (2004)

70 Gilbert (1991:49)

71 Gloag (1969:274); Knell (1992:66); Filbee (1977:168)

72 Filbee (1977:175): “*Small tables are found in country inns in all shapes and sizes. In America many small tables are known as ‘tavern tables’. They were useful for providing a table, quickly and easily, wherever the customer was sitting.*”

73 Gilbert (1991:89) verwys eerder na ‘*drinking-table*’ en verduidelik: “*There is no contemporary evidence that they were ever called ‘cricket’ tables – a term favoured by dealers and collectors.*”

74 Gilbert (1991:89)

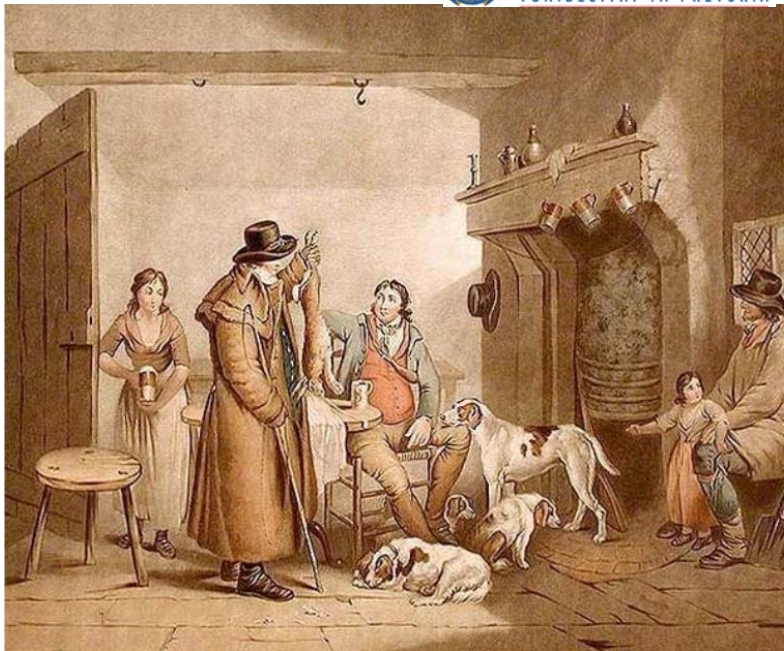

FIGURE 4.34, 4.35

- 4.34** Detail uit *Inside of a Country Alehouse* (1797) in 1800 gepubliseer deur Ward & Co na die oorspronklike van George Morland (1763-1804) (Christie's) (Sterling Times 2007)
- 4.35** Detail uit *Snuffing out Boney* (1814), karikatuur deur George Cruikshank (1792-1878) (Richard Vogler Cruikshank Collection) (Online Archive of California 2007)

Dit kom soortgelyks voor in twee werke van die Engelse karikaturis en illustreerder George Cruikshank (1792-1878). In *Snuffing out Boney* (1814) (**figuur 4.35**), een van Cruikshank se politieke spotprente, dien 'n driepootstoeltjie as kersekaap: 'n Kosak snuit die kers (Napoleon) met verwysing na die Franse neerlaag teen die Russe.⁷⁵ Die stoeltjie is duidelik bedoel om grof of handgemaak te wees – die blad se rand is oneweredig afgewerk en die tapse pote skop ongelyk na buite. Deurlooptapvoeë word geïllustreer.

In hoofstuk 46 van sir Walter Scott (1771-1832) se roman *Guy Mannering or The Astrologer*,⁷⁶ dien die sigeunervrou Meg Merrilies 'n maaltyd op vir dominie Sampson. In sy illustrasie hiervan – *Gape, Sinner, and swallow!* (**figuur 4.36**) – wys Cruikshank 'n kleinerige, hoë, driepoottafel wat nie in die teks voorkom nie. Die bedoeling mag wees om te verwys na 'n 'gipsy' of 'gypsy table'.⁷⁷

FIGUUR 4.36 *Gape, Sinner, and swallow!*, ets deur George Cruikshank (1792-1878) ter illustrasie van *Guy Mannering or The Astrologer* van sir Walter Scott (1771-1832) (Scott 2004)

In haar waarnemings oor die veelsydigheid van meubels in Oos-, Sentraal- en Wes-Afrika skryf Dagan: “[...] *head-rests have been used as stools; small stools are used as head-rests; a wash-table of the Senufo is also used as a stool or a table.*”⁷⁸

⁷⁵ Online Archive of California (2007); Schoonraad & Schoonraad (1989:12) lys George Cruikshank as een van die kunstenaars wie se politieke spotprente tydens die Napoleontiese Oorloë ondubbelsinnig pro-Brits was.

⁷⁶ Scott (2004): die elektroniese uitgawe, gepubliseer deur eBooks@Adelaide, Universiteit van Adelaide Biblioteek, is ontleen aan Estes and Lauriat se connoisseur uitgawe van 1893.

⁷⁷ Die Afrikaans vir *gypsy table* (ook *gypsy table*) word in Kritzinger, Schoonees & Cronjé (1981:1061) gegee as driepoottafeltjie. Kinmonth (1993:206) verklaar 'n 'gypsy table' as “A small three-legged table sold cheaply by tinkers at the roadside.”

⁷⁸ Dagan (1985:5); Sieber (1980:107) meld ook dat kleiner stoeltjies van monolitiese konstruksie, veral mikke en vertakkings, in dele van Afrika ook as kopstutte dien.

4.4. KONTEKS EN BETEKENIS

*Nairobi, Kenya: Mama Sarah Obama has started her journey to the US to witness the swearing-in of her grandson Barack Obama as the 44th American President. And she is not travelling empty-handed. As a grandmother, she is carrying special gifts for her grandson – a Luo traditional three-legged stool, a flywhisk and a shield, which are symbols of leadership. "I wanted to give him a spear too, but I have been told that due to security reasons, I will not be allowed to board a plane with it," Mama Sarah told The Standard.*⁷⁹

Uit hierdie nuusberig word afgelei dat driepootstoeltjies in die Luo-gemeenskap van Kenia met leierskap geassosieer word.⁸⁰ Die konstruksie van die driepoot Luo-stoeltjie kon nie bepaal word nie. Luo-stoeltjies in Dagan⁸¹ se katalogus het vier pote en is waarskynlik van monolitiese konstruksie⁸² (**figuur 4.37**). Uit die historiese foto's in die argief van die Luo Visual History-projek kan die konstruksiemetode ook nie afgelei word nie. 'n Luo-stoeltjie met drie pote kom wel voor in hul beeldmateriaal (**figuur 4.38**); dit is opmerklik dat die stoeltjie gemaklik onder die arm geknyp-dra word, soos die uitbeeldings van die melkmeisie ook wys. Hierdie mobiliteit word verder verbeeld in 'n historiese gravure van 'n Bari-man van Soedan wat dit om sy middel dra (**figuur 4.39**).

In *African furniture and household objects*⁸³ noem Sieber nie die Luo nie. Hy meld wel dat die vroegste argeologiese bewys van die gebruik van stoeltjies, 'n graftombe in Nigerië waar die lyk van 'n belangrike persoon sittend op 'n ronde houtstoeltjie geplaas is, uit die negende eeu dateer en bespreek die rituele geassosieer met die monolitiese Ashanti-stoeltjie breedvoerig.⁸⁴

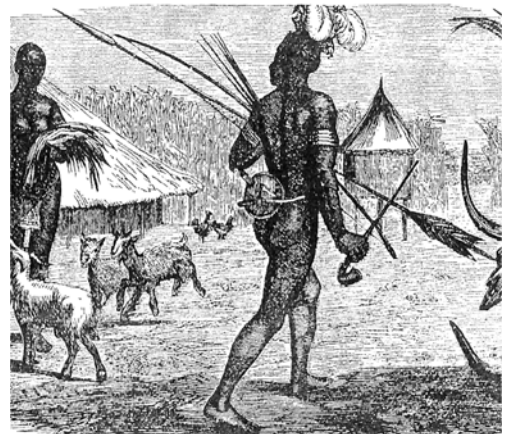

FIGURE 4.37, 4.38, 4.39 (van bo na onder)

- 4.37** Vierpoot Luo-stoeltjies uit Kenia (Galerie Amrad Art Africain) Dagan (1985:54)
- 4.38** "[...] the man in the foreground also carries some tools including a hoe and a small stool." Luo, Nyanza Alego Siaya Gangu, Kenia (1936) foto deur Edward Evan Evans-Pritchard, Pitt Rivers Museum item 1998.349.239.1 (© Pitt Rivers Museum, Universiteit van Oxford) (Pitt Rivers Museum 2008b)
- 4.39** 'n Bari-man van Soedan met sy wapens, pyp en driepootstoeltjie (vasgemaak om sy middel), detail uit 'n gravure in eerwaarde J.G. Wood se *The Natural History of Man; being an account of the manners and customs of the uncivilized races of men* (1871) (Sieber 1980:142)

79 Olwenya (2009)

80 Dit word bevestig deur die Luo Visual History-projek van die Pitt Rivers Museum, Universiteit van Oxford. "Each Luo clan had a set of special ceremonial objects or regalia which the ruoth wore, passed down from generation to generation. These included spears (tong), a three legged stool (kom nyaluo) and an axe (le)" volgens Pitt Rivers Museum (2008a).

81 Dagan (1985:54)

82 Die vlak bladdiepte maak dit onwaarskynlik dat blinde tapvoeë gebruik is en geen tappe is bo die blad sigbaar nie.

83 Sieber (1980:108-160)

84 Sieber (1980:108)

Hy voeg by:

Stools are associated with leadership not only among the Ashanti but for the Bunyoro of Uganda, the Rwanda, the Luba and the Kuba. In addition there are tantalizing references to royal stools in terracotta from Mali that may date from the seventeenth century and a much earlier, twelfth century reference to a thirty pound gold nugget attached to the royal throne of the Kingdom of Ghana in the western Sudan. [...] Thus archaeological evidence, early reports and more recent descriptions establish that stools play an important role in leadership regalia. It must be assumed that more mundane sorts of seating devices (leaves, mats, wooden billets or tripods) and more ordinary stools were present but were not considered noteworthy.⁸⁵ [My onderstreping]

Sieber⁸⁶ noem nie tapvoegkonstruksie nie – sy bespreking van stoeltjies en die gepaardgaande beelde dek in besonder monolitiese konstruksies. Die katalogus-bylae in *African seats*,⁸⁷ waarvan Sieber mederedakteur was, bied 'n verklaring (by 'n klein foto van 'n vierpootstoeltjie met deurlooptapvoeë uit Malinke, Guinee):

*This stool consists of a seating surface into which are inserted the upper ends of four legs. It is therefore one of the very rare examples of a stool for everyday use that was not monoxylous – that is to say, carved from a single block of wood.*⁸⁸

FIGURE 4.40, 4.41, 4.42: Suid-Afrikaanse voorbeelde

4.40 "[...] the familiar triangular Dutch stool" – Woodward se figuur 33 (1982:116-117)

4.41 "Typical three-legged stool made of proteawood" in Baraitser & Obholzer (1971:269)

4.42 "A typical three-legged milking stool made of proteawood" (Cape Chair Collection) in Baraitser & Obholzer (2004:418)

Verwysings na eenvoudige stoeltjies in Suid-Afrikaanse bronne is skaars en dikwels toevallig; meermale word nie melding gemaak van 'n spesifieke funksie of gebruikskonteks nie (**figuur 4.40, 4.41 en 4.42**). In haar studie van die Ou-Kaapse interieur tussen 1670 en 1714 verklaar Woodward:

*One expects the simplest stool to be common in the early Cape inventories but they are, instead, extremely elusive. Very occasional references such as '2ps houtte drie voet stoelen' [...] and '1 houtte 3 voets stoeltje' [...] must refer to the familiar triangular Dutch stool (Pl. 33) which at times had one of the legs extended to provide a primitive backrest. The diminutive of 'bank' seems to have been the Cape word for a square or rectangular wooden stool, as in '3 houtte bankjes en 1 stoof', [...] but even the 'bankje' was not a common piece of furniture in the early Cape.*⁸⁹

85 Sieber (1980:125)

86 Sieber (1980:128)

87 Bocola (1995); waar Bocola die redakteur van die boek was, word Sieber en Homberger erken as mederedakteurs van die uitstalling se katalogus – kyk Bocola (1995:194-195). Sieber se essay – 'African furniture between tradition and colonization' – verskyn in dieselfde werk, kyk Bocola (1995:31-37).

88 Bocola (1995:171)

89 Woodward (1982:119-120). Die tweede sin in hierdie teks en die illustrasie wat Woodward daarby aanbied (**figuur 4.40**) maak skynbaar die aanname dat 'drie voet stoelen' en '3 voets stoeltje' moontlik slegs verwys na die 'driehoekige schamel' (Weyns (1974:168) se term). Hoewel nie onmoontlik nie, is dit onseker of hierdie die enigste meubelvorm is waarna Woodward se argivale bron kan verwys.

FIGURE 4.43, 4.44, 4.45

4.43 *A She Bush Man* (1835) deur Henry Butler (datums onbekend) (Africana Museum 52/653) (Kennedy 1966:241)

4.44 *Hottentot bivouac, near Port Elizabeth* (1850?) gravure deur E.V. Campbell na die oorspronklike tekening deur H. Boddington (datums onbekend) (Napier 1850:432)

4.45 *The Blind Effects of Love - Cartoon* [S.a.] deur Frederick Timpson l'Ons (1802-1887) (Africana Museum) (Kennedy 1967b:179)

Enkele Suid-Afrikaanse uitbeeldings waarin eenvoudige stoeltjies voorkom is opgespoor. Uitbeeldings uit veral die negentiende eeu gaan mank aan meegaande of verduidelikende inligting. In Henry Butler⁹⁰ se tekening *A She Bush Man* (1835) (**figuur 4.43**) kom daar toevallig 'n driepootstoeltjie en kalbas voor. Die tekening is van 'n binneruimte (moontlik 'n kombuis) en kan, in vergelyking met Butler se ander werk, 'n geloofwaardige sketsbeskrywing wees, hoewel dit onseker is waar aan die Kaap dit gemaak is. In die gravure *Hottentot bivouac, near Port Elizabeth*⁹¹ (**figuur 4.44**) word 'n lae stoeltjie buite 'n tydelike soldateskuiling⁹² uitgebeeld. Min detail is sigbaar, maar twee pote en 'n sitting kan duidelik uitgemaak word en dit het geen leuning nie.

Driepootstoeltjies kom dikwels in Suid-Afrikaanse spotprente van die negentiende en twintigste eeu voor. Karikature en politieke spotprente vereis dat die kunstenaar sy bedoeling oortuigend moet oordra:

Hy praat met die massa, wat bowenal duidelikheid en verstaanbaarheid vra. Sodra die mense begin wonder wat sy prente nou eintlik beteken, is hy, anders as baie van sy meer verhewe broeders van die beeldende kunste, op pad na verwerping. Nee, hy moet binne die verwysingsveld van sy publiek bly: die gemene deler van hulle kennis, ervaring en emosies stel paal en perk aan sy kuns.⁹³

Daar is 'n driepootstoeltjie of -tafel, met 'n koppie daarop, in die prent *The Blind Effects of Love* (ongedateer) (**figuur 4.45**), deur die kunstenaar Frederick Timpson l'Ons⁹⁴ (1802-1887). Dit is moontlik dat 'n karige bestaan doelbewus in die sedepreek⁹⁵ verbeeld word deur die enkele nederige meubels (en die siek kind).

90 Volgens Kennedy (1966:241-242) is min oor Butler bekend buiten dat hy 'n Britse offisier was wat die Kaap tussen 1835 en 1839 besoek het. Sy reise hier is illustreer in vyf volumes in die versameling van die Africana Museum, Johannesburg. Butler se ander werk – landskappe, natuurtonele, figuurstudies en uitbeeldings van die landelike lewe – bevat heelwat detail. Kyk ook Schoonraad & Schoonraad (1983:31-32).

91 E.V.Campbell se gravure in Napier (1850:432) se onderskrif lees "*From the Original Sketch, by H Boddington*"; kyk ook Kennedy (1976:N8).

92 Napier skryf op 12 Februarie 1847 by Port Elizabeth dat Kaptein Hogg se Swellendamse "*Native Levy*" (Khoi-Khoi-troepe) geen skuiling kon vind nie. "*In the mean time the poor fellows are lying out in the market-place without other coverings save their blankets. It rained yesterday very heavily, when they adopted the expedient of creeping into a number of empty commissariat casks; [...]*" (Napier 1850:431).

93 Prof P.J. Cillié aangehaal uit sy voorwoord tot Schoonraad & Schoonraad (1983:Voorwoord).

94 Volgens Schoonraad & Schoonraad (1989:175-177) was l'Ons se werk van wisselvallige gehalte en sy karikature soms lasterlik; hy was meer bekend vir sy landskaptonele en portrette – kyk byvoorbeeld die groot aantal portret- en figuurstudies in Kennedy (1967b:166-198).

95 Kennedy (1967b:179) verskaf 'n verklaring: "*Depicts a Native woman holding a vomiting half-caste(?) child, while a European(?) man sits smoking his pipe. Below is written: Children the blind effects of love and chance Bear from their birth, the impression of a slave.*"

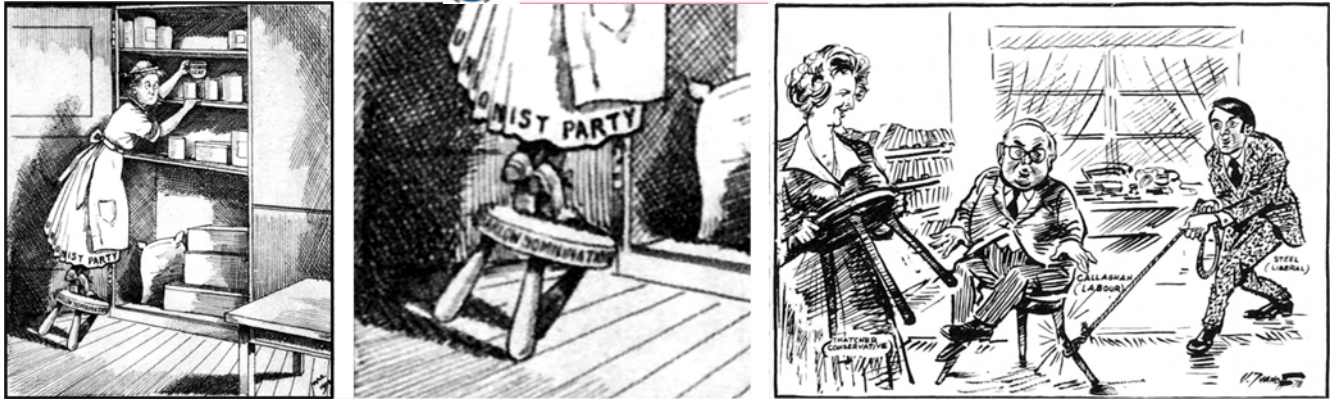

FIGURE 4.46 (a, b), 4.47

- 4.46 (a) *Political proverbs no. 7. There's many a slip 'twixt the cup and the lip* (1914) Herbert Wood MacKinney (1881-1953) (Africana Museum 47/240A) (Kennedy 1968:5) (b) Detail uit *Political proverbs no. 7*: die kritiese punt waar net een van die drie pote meegee
- 4.47 Ongetitelde spotprent (27 Mei 1978) deur Victor Ivanoff (1909-1995) (*The Citizen*) (Schoonraad & Schoonraad 1983:109)

Die satiriese blik van Herbert Wood MacKinney (1881-1953), 'n argitek⁹⁶ en kunstenaar⁹⁷ wat in die eerste helfte van die twintigste eeu in Suid-Afrika gewerk het, op die politieke landskap in die dekade na Uniewording leun sterk op die raak uitbeelding van individue en insidente. Die nominasie van 'n buitestaander as kandidaat van die Unionistiese Party in die Liesbeek-tussenverkiesing van 1914 is sonder genade deur MacKinney uitgebuif⁹⁸ (figuur 4.46):

Een so 'n voorbeeld is 'n spotprent wat in 1914 gepubliseer is, waarin 'n diensmeisie ('Unionist Party') op 'n lendelam stoeltjie ('Barlow Nomination') staan, terwyl sy 'n koppie ('Liesbeek Seat') van 'n hoë kosrak probeer afhaal. Die opskrif lees: *Political proverbs no. 7. There's many a slip 'twixt the cup and the lip*. Mnr. Barlow was as 'n Vrystater onaanvaarbaar en het boonop die verkiesing verloor. MacKinney gebruik dikwels in sy spotprente grepe uit die Engelse literatuur, byvoorbeeld uit *Alice in Wonderland*, of verse deur Robert Burns, of bekende idioome.⁹⁹

Die gebruik van 'n stoeltjie as kritiese spil in MacKinney se prent hou verband met die gesamentlike stabiliteit van drie pote. By nadere ondersoek kom dit voor of net die een poot van die stoeltjie uit posisie kantel, wat natuurlik die hele stoeltjie – en die persoon daarop – laat wankel. 'n Soortgelyke verwysing kom voor in Victor Ivanoff¹⁰⁰ (1909-1995) se vertolking (figuur 4.47) van die einde van 'n ooreenkoms tussen die Britse Liberale Party en die Arbeiderregering in 1978. Die een poot van die driepootstoeltjie waarop die Premier, James Callaghan, sit, word deur die leier van die Liberale Party onder hom uitgetrek. Die spotprent vries die oomblik voor sy val,¹⁰¹ wat finaal eers 'n jaar later sou kom toe Margaret Thatcher se Konserwatiewe Party aan bewind sou kom. Links in die prent hou Thatcher selftevrede haar driepoot veilig in die lug. Die akkurate karakterisering¹⁰² en selfs profetiese opsomming van die politieke verloop is opvallend.

96 Volgens Schoonraad & Schoonraad (1983:147) is MacKinney in Londen gebore en het hy daar argitektuur studeer. Na sy koms na Suid-Afrika was hy vir 'n tydperk voltyds in diens van die Departement Publieke Werke in die Oranje Vrystaat en Transvaal.

97 Schoonraad & Schoonraad (1983:147); kyk ook Kennedy (1968:3-7).

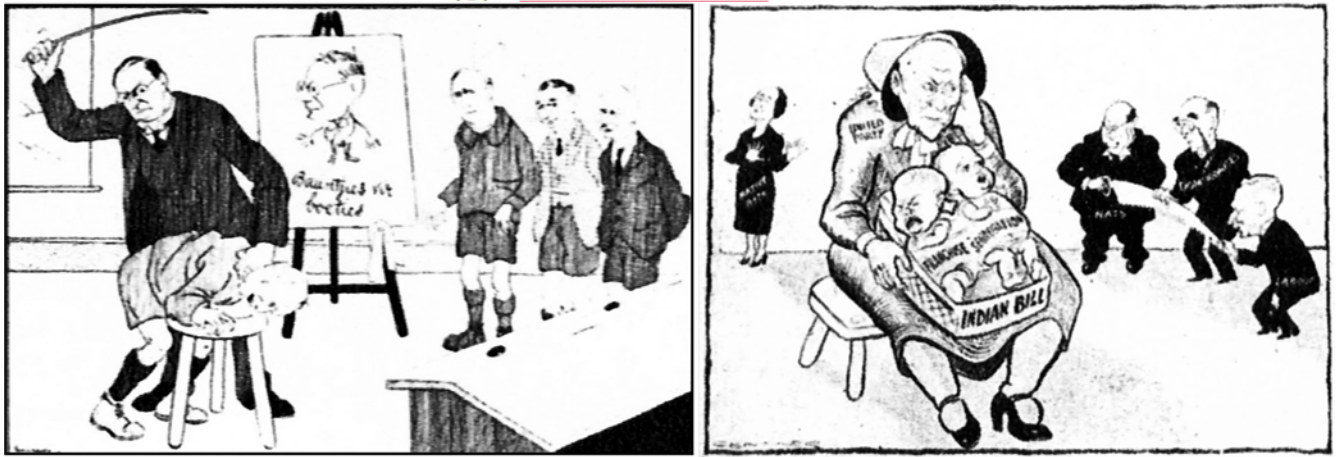
98 Kyk ook MacKinney se *Will it stand the Strain* en *The Barlow Bags* (Kennedy 1968:5-6) wat ook met die kandidaatskap vir die Liesbeek-setel spot.

99 Schoonraad & Schoonraad (1983:148). Dit is opmerklik dat Schoonraad & Schoonraad in hul Afrikaanse teks verwys na 'n "lendelam stoeltjie", terwyl hul bygewerkte Engelstalige publikasie (1989:230) dit verkeerdlik vertaal as "a rickety chair". Kennedy (1968:5) verwys wel korrek na "a rickety stool".

100 Schoonraad & Schoonraad (1983:109)

101 Die prent op 27 Mei 1978 in *The Citizen* (Schoonraad & Schoonraad 1983:109) gedruk, twee dae na die sogenaamde *Lib-Lab*-pakt beëindig is. Thatcher sou eers bykans 'n jaar later, op 4 Mei 1979, aan bewind kom (Margaret Thatcher Foundation 2008).

102 Schoonraad & Schoonraad (1983:110) skryf ondermeer oor Ivanoff: "Hy glo dat die geheim van 'n suksesvolle politieke spotprent daarin lê dat dit so eenvoudig moontlik moet wees en só humoristies, dat selfs die opponent daarvoor kan lag. [...] Sy geestige idees word verbeeld deur 'n talentvolle en vloeiende tekenvermoë, waarmee hy ook treffende gelykenisse verkry."

FIGURE 4.48, 4.49

4.48 *Smuts indicts Ministers* (1925) deur D.C. Boonzaier (1865-1950) gepubliseer in *Die Burger* van 21 Maart 1925 (Africana Museum 47/207F) (Kennedy 1966:196)

4.49 *Siamese Twins* (1946) deur M. Centner (1908-?) (Africana Museum item 47/209F) (Kennedy 1967a:29)

Stoeltjies kom voor in twee spotprente wat kommentaar lewer op Generaal J.C. Smuts (1870-1950) se rol in die politiek. In die eerste (**figuur 4.48**) buk Smuts, die vorige Eerste Minister voorgestel as skoolseun, oor 'n driepootstoeltjie vir 'n loesing deur die onderwyser (D.F. Malan, Minister van Onderwys¹⁰³) terwyl ander 'skoolseuns' toekyk.¹⁰⁴ In dié prent van D. C. Boonzaier¹⁰⁵ (1865-1950) is ooreenkomste in die tema te vind met Bruegel se *Ezel op School* (**figuur 4.31**). In die ander prent, Manny Centner (1908-?) se *Siamese Twins*¹⁰⁶ (**figuur 4.49**) van 1946, sit Smuts¹⁰⁷ op 'n lae bankie of stoeltjie waarvan tappe bo die blad sigbaar is.

In kinderlektuur word beeld en teks kennelik verweef in die geheel wat aan die leser of kyker oorgedra word. Die Afrikaanse voorbeelde wat hier bespreek word is op die jonger selfleser gerig. Vignettes lei die rypies of fabels in of vul dit aan. In hierdie genre het die kunstenaar meer vryheid as byvoorbeeld in die politieke spotprent of strookprent, hoewel soortgelyke helderheid verlang word om die stemming te ontsluit. Meubels is hier van belang slegs in soverre dit tot die geheelbeeld bydra en die bedoeling oordra of verryk. Dat eenvoudige stoeltjies – meestal nie in die konteks van 'n melkstal nie – wel in Afrikaanse kinderlektuur verbeeld word, of eerder tot vroeg in die 1960's verbeeld is, is dus van belang. Dit spreek tot die algemene ideewêreld, en natuurlik dié van die kunstenaar.

103 Volgens Muller (1987:419-120) was Malan se portefeulje Minister van Binnelandse Sake, Volksgegesondheid en Onderwys.

104 Dit word verklaar met die onderskrif wat in *Die Burger* saam met die prent publiseer is: "Na die verpletterende beskuldigings wat dr. Malan in die debat oor die Staatsdienskommissie teen die vorige Regering uitgebring het oor hul politiek van baantjies vir boeties, vat die Cape Times sy mening oor die debat saam in 'n plakkaat: 'Smuts indicts Ministers' (Smuts beskuldig Ministers.)" (Kennedy 1966:197).

105 Boonzaier was, volgens Schoonraad & Schoonraad (1983:23), 'n kritikus van Smuts; die tekening verskyn in *Die Burger* van 21 Maart 1925, waarvan Malan tot die vorige jaar, volgens Giliomee (2003:326), die redakteur was.

106 Volgens Kennedy (1967a:29) is *Siamese Twins* gepubliseer in die *Sunday Express* van 31 Maart 1946.

107 Kennedy (1967a:29) verklaar as volg: "The 'United Party' (General Smuts) nurses the 'Indian Bill' with the Siamese Twins 'Franchise' and 'Segregation'. Approaching with a saw are 'Nats' (Dr. Malan), 'Dominionites' (Col. Stallard) and 'Labour' (Mr. Madeley). The 'Native Repr.' (Mrs. Ballinger?) scorns them all. Dr. Malan and Col. Stallard wished to divide the Asiatic Land Tenure and Indian Representation Bill into two."

FIGURE 4.50, 4.51, 4.52, 3.53, 4.54 (van bo na onder)

- 4.50 *Die Weduwee en die Wind* (Israel) deur E. Hatchuel (datums onbekend) Deel 1 van Albertyn & Spies (1962?:29)
- 4.51 *Die Kat van Tante Odette* (Kanada) onderteken E.H. (E. Hatchuel?) Deel 1 van Albertyn & Spies (1962?:93)
- 4.52 *'n Slegte Stad word Verwoes* (Griekeland) deur E. Hatchuel (datums onbekend) Deel 2 van Albertyn & Spies (1962?:62)
- 4.53 *Slimmer as die Duiwel* (Nederland) (kunstenaar onbekend) Deel 6 van Albertyn & Spies (1962?:38)
- 4.54 *Die Broer wat te Slim was* (Pakistan) (kunstenaar onbekend) Deel 5 van Albertyn & Spies (1962?:189)

In *Kinders van die Wêreld*¹⁰⁸ is vyf illustrasies waarin drie- en vierpootstoeltjies voorkom. Die reeks stel die lewe van kinders in verskillende lande aan die jong leser bekend, gee 'n beknopte geskiedenis en publiseer stories en fabels van die lande, wat elk met 'n swart-en-wit tekening bo die titel ingelei word. Outeurs word meermale voorin elke boek gelys¹⁰⁹ en teksbronne vir sommige¹¹⁰ stories word vermeld. Die tekeninge is dikwels sonder aanduiding van kunstenaar, hoewel die "tekenaars" voorin elke volume gelys word.¹¹¹

In die eerste twee volumes verskyn drie tekeninge deur E. Hatchuel waarin stoeltjies voorkom¹¹² (**figure 4.50, 4.51 en 4.52**). Vir die twee ander beelde (**figure 4.53, 4.54**) is daar geen aanduiding van wie die kunstenaar¹¹³ was nie. Geen verwysing na 'n spesifieke stoeltjie of melkstoeltjie kom in die teks van enige van die stories voor nie; dit is wel duidelik dat al vyf verhale handel oor die skamele bestaan van plattelanders en hul geldnood. In net een geval, *Die Broer wat te Slim was*, is melkery enigszins ter sprake.

108 Albertyn & Spies (1962?); die enigste aanduiding van die jaartal is die datum (7 September 1962) onder die voorwoord (deur J. de Klerk, Minister van Onderwys, Kuns en Wetenskap) gedruk in Deel 1. Te oordeel aan klein verskille in die setwerk van veral die skut- en titelblad het al agt dele waarskynlik nie gelyk verskyn nie. Die Afrikaanse Kulturelmanak van die Federasie van Afrikaanse Kultuurvereniginge (1980:345) gee wel die aanvanklike datum van publikasie as 1962.

109 Daar is uitsonderings, soos *Die Weduwee en die Wind*, 'n verhaal van Israel deur Yitzhak Leib Peretz (Deel 1:29).

110 Die skutblaaie van Deel 3, 4, 5 en 8 vermeld bronne vir sommige verhale, groepeer volgens land.

111 Die kunstenaars wissel, soos die redaksionele medewerkers, per volume. Daar kan bespiegel word dat die kunstenaars beïnvloed kon wees deur afbeeldings in die teksbronne. Geen teksbronne word egter gelys vir die stories waarby die stoeltjies geïllustreer word nie.

112 *Die Weduwee en die Wind* onderteken E. Hatchuel (Deel 1:29); *Die Kat van Tante Odette* onderteken E.H. (Deel 1:93); *'n Slegte Stad word Verwoes* onderteken E. Hatchuel (Deel 2:62).

113 *Die Broer wat te Slim was* (Deel 5:189) en *Slimmer as die Duiwel* (Deel 6:38); die "tekenaars" gelys in Deel 5 en 6 is Joy Collier, Dorothy M. Hill, E. Toussaint van Hove, Ern. H. Gregoire en Mark Storm (slegs in Deel 6).

FIGUUR 4.55 Illustrasie vir *Die Klaarmaak* (1934) deur A.R. (Anna Rothman?) (M.E.R. 1975:23)

Die stoeltjie maak weer 'n verskyning in M.E.R.¹¹⁴ se rympiebundel *Karliën en Kandas*.¹¹⁵ Die illustrasie (figuur 4.55) deur A.R.¹¹⁶ wys 'n buitetonel en vergesel die kinderrympie *Die Klaarmaak*:

“Wat kan ons maak om geld te verdien,
om geld te verdien?”
sê Kandas vir Karliën.

“As ek tog 'n oulap kry, hou ek hom vas,
ek hou hom so vas,”
sê Karliën vir Kandas.

“Ek sal 'n trippens kry, dit sal jy sien,
dit sal jy sien,”
sê Kandas vir Karliën.

“As ons tog maar net by die motorpas was
om die hek op te pas!”
sê Karliën vir Kandas.
“Maar as is net as!”
sê Karliën vir Kandas.

Voor die huise se deur sit die twee so en sug
en Mame kreun binne van steek in die rug.
Op die graswerf kom jongvolk al lank bymekaar
om te sing vir die klops – want dis haas Nuwejaar;
en die kleinvolkies sing al, en speel al, en klap,
en dis wat hulle sing, met geswaai en getrap:

“O, die borde, borde rys, rys!
En die stukke, stukke vleis, vleis!
O, die borde, borde rys, rys!
En die stukke, stukke vleis, vleis!”

M.E.R. was 'n bekende kampvegter vir armes¹¹⁷ en het haar meermale uitgespreek oor hul welstand en opheffing. Teen hierdie agtergrond word die universele tema van die rympie – kinders wat dagdroom en hunker na dinge verbeel of ontbeer – baie reëel. In die beelde word figuursilhoeëtte meestal gebruik (soos ook

114 Maria Elizabeth Charlotte Rothman (1875-1975)

115 M.E.R. (1975:23); die eerste uitgawe van *Karliën en Kandas* het in 1934 verskyn. Die silhoeët-figure deur A.R. is duidelik herset vir die derde uitgawe van 1975, maar blyk getrou te wees aan die oorspronklike hoewel dit in sommige uitgawes in sepia en in ander volswart gedruk is.

116 Moontlik verwys A.R. na Anna Rothman, volgens Federasie van Afrikaanse Kultuurvereniginge (1980:251) M.E.R. se dogter.

117 Die skrywer het self arm grootgeword en volgens Nortje (2007:61) is die opmerklike bekommernis oor geld 'n tema wat deur haar lewensverhaal loop. Sy het 'n leidende rol gespeel in organisasies (soos die Afrikaanse Christelike Vrouevereniging) wat hulle oor armes ontferm het en was as navorser betrokke by die Carnegie-ondersoek na blanke armoede (Giliomee 2003:269). Die verslae van hierdie ondersoek is in 1932 gepubliseer (Giliomee 2003:296), twee jaar voor *Karliën en Kandas*. Giliomee (2003:303) verwys ook na haar uitgesproke skryfwerk, onder andere vir *Die Burger*, en stel dat sy een van die min mense was wat twyfel oor die uitsluitlike klem op blanke armoede uitgespreek het (Giliomee 2003:303).

op die omslag) en die stoeltjie in *Die Klaarmaak* is een van min bykomstighede wat die figure van die karakters ondersteun. Die silhoeët gee net genoeg detail om die aandag te fokus op die teks, maar is, soos die rym, ryk aan plaaslike verwysings. Waar die beelde in *Kinders van die Wêreld* die onbekende ontsluit, benadruk dit hier die bekende.

Dit is nie onverwags dat melkstoeltjies voorkom in kinderverhale met beelde van die melkmeisie nie. Randolph Caldecott (1846-1886) se beelde (**figuur 4.56**) in sy prentverhaal *The Milkmaid*¹¹⁸ is 'n voorbeeld hiervan. Die verhaal dryf die spot met 'n arm, maar ambisieuse landedelman, wat in sy soeke na 'n ryk vrou die mooi melkmeisie, dogter van 'n eenvoudige boer, teëkom wanneer sy oppad is om die koeie te gaan melk. Sy oorhaastige huweliksaanbod aan haar word teruggetrek wanneer hy agterkom dat sy nie oor 'n fortuin beskik nie.

Die simboliek van 'n eenvoudige, maar edel, plattelandse bestaan is duidelik. Die eenvoudige maar noodsaaklike melkstoeltjie (en emmer), wat herhaaldelik in die beelde voorkom, ondersteun die tema as rekwisiet en staan in kontras met die oordrewe gestileerde interieur en geartikuleerde meubelstukke van die edelman se eie huis.

FIGUUR 4.56 Voorblad en kleurillustrasies uit *The Milkmaid* (Caldecott 2006). Die dialoog by die figure verloop soos volg:

A LADY said to her Son – a poor young SQUIRE:
"You must seek a Wife with a Fortune!"

"Where are you going, my Pretty Maid?"
"I'm going a-milking, Sir," she said.

"Shall I go with you, my Pretty Maid?"
"Oh yes, if you please, kind Sir," she said.

"What is your Father, my Pretty Maid?"
"My Father's a Farmer, Sir," she said.

"Shall I marry you, my Pretty Maid?"
"Oh thank you, kindly, Sir," she said.

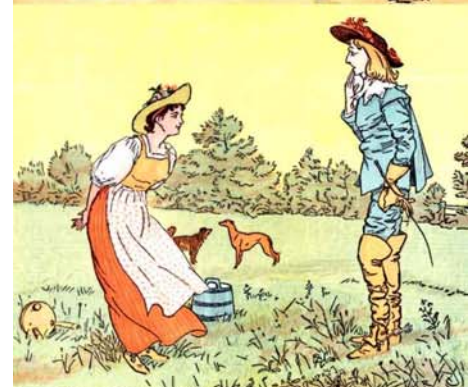
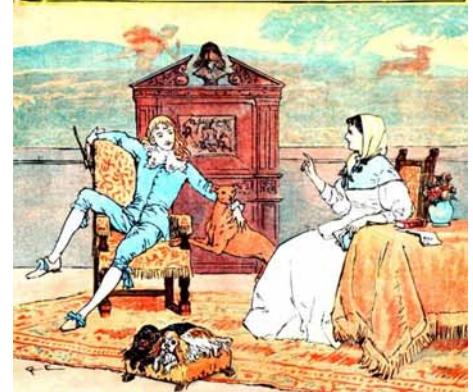
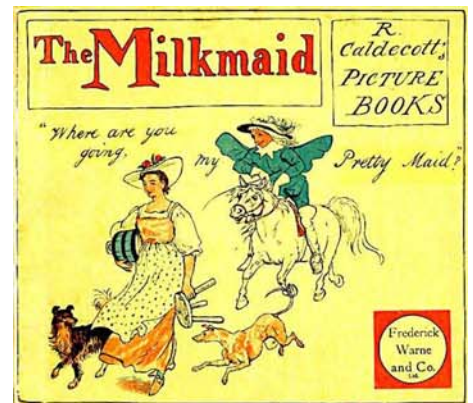
"But what is your fortune, my pretty Maid?"
"My face is my fortune, Sir," she said.

"Then I can't marry you, my Pretty Maid!"
"Nobody asked you, Sir!" she said.

"Nobody asked you, Sir!" she said.

"Sir!" she said.

"Nobody asked you, Sir!" she said.

118 Caldecott (2006); die elektroniese uitgawe van *The Milkmaid*, gepubliseer deur die Project Gutenberg Literary Archive Foundation, is ontleen aan 'n ongedateerde uitgawe deur Frederick Warne and Co. Die titelblad verklaar: "*The Milkmaid. An Old Song exhibited & explained in many designs by R. Caldecott*".

Verwysings na die driepootstoeltjie en die melkstoeltjie kom voor in vakliteratuur waar verwys word na die onderlinge strukturele verwantskap tussen drie pote en hul gesamentlike stabiliteit, of kwesbaarheid. Sulke beeldspraak word wyd gebruik in veral eietydse Engelse tekste uit 'n breë spektrum van dissiplines. Die mees insiggewende verklaring word gevind in die volgende aanhalings: “*As the metaphor implies, if any of the legs are missing, the stool will not stand*”¹¹⁹ en “*We must consider each leg equally – although the three legs are separate, they are of equal importance*”.¹²⁰ Ter illustrasie word voorbeelde hier aangehaal uit enkele artikels en referate waar die beeldspraak in die titel voorkom: *The academic health center and the public agenda: whose three-legged stool?*,¹²¹ *Retirement planning and personal responsibility: the changing shape of the three-legged stool*,¹²² *The two-legged stool: the neglected role of educational standards in improving America's public schools*,¹²³ *MoMA and the three-legged stool: fostering creative insight in interactive systems design*,¹²⁴ *The faulty three-legged stool model of sustainable development*¹²⁵ en *Hardwiring the 'three-legged stool': nursing's vital education / practice / research triad*.¹²⁶

4.5. SAMEVATTING

Die sekondêre bronne ontsluit, deur teks en beeld, breedweg leidrade wat nie uit die primêre bronne afgelei kan word nie. Hoewel geen direkte verband met die herkoms van enige spesifieke voorwerp in die studiegroep bepaal is nie, is verbande gevind met meubels wat soortgelyke eienskappe en konstruksiekenmerke het. In hierdie opsig kontekstualiseer die sekondêre bronne die studiegroep deur 'n raamwerk te stel waarbinne hul histories, ten opsigte van moontlike gebruikaspekte en assosiasies begripstoeganklik gemaak word.

Die vroegste gebruik van hout driepootstoeltjies dateer uit sowat 3,500 jaar gelede in Egipte en argeologiese bewyse dui daarop dat ronde houtstoeltjies twaalf eeue gelede al in Wes-Afrika voorkom. Beide was waarskynlik van monolitiese konstruksie, maar stoeltjies en bankies met tapvoegkonstruksie was tydens die Middeleeue in veral Wes-Europa en Engeland bekend en is reeds in die veertiende, maar veral sedert die sestiende eeu, deur kunstenaars uitgebeeld as sitmeubel. Die verwysing na die “17de eeu” en “Laat-Gotiese styl” in die museale bronne¹²⁷ kan in alle waarskynlikheid hieraan toegeskryf word.

Daar is duidelike verbande tussen monolitiese sitmeubels en stoeltjies met pote wat tapgevoeg is; verder is ooglopende ooreenkomste met die onderstel van ander Westerse volkstoele gevind, hoewel 'n chronologiese verloop moeilik vasgestel kan word. Twee ontwikkelings, wat elk die aantal pote met latere vormgewing assosieer, is hier ter sprake: uit drie pote volg eerstens die ‘*driehoekige schamel*’¹²⁸ of ‘*schemel*’ (sonder ‘n

119 Jones & Greene (2000:39)

120 Dawe & Ryan (2003:1458)

121 Barondess (1991)

122 Salisbury (1997)

123 Betts (1998)

124 Jones & Green (2000)

125 Dawe & Ryan (2003)

126 Fralic (2004)

127 Met verwysing na voorwerp 8, kyk NKM item HG 9578 in volume 7 van die Historiese Grootboek (ook in Tabel 3.4) en Roodt-Coetzee se beskrywing van die bruikleen stoeltjie in Nasionale Kultuurhistoriese en Opelugmuseum (1971:17).

128 Weyns (1974:168, 172-173)

rugleuning), waaruit weer driehoeksittingstoele¹²⁹ (met rugleunings) ontwikkel. Die toevoeging van 'n rugleuning tot vierpootstoeltjies gee tweedens aanleiding tot stoele soos die 'blokstoeltje' en 'blokarmstoel',¹³⁰ die Duitse stokpootstoel, Walliese stokrugstoel¹³¹ en Ierse *hedge*-stoel,¹³² almal met 'n soliede sitblad en waarvan die pote sonder spanraam of verband met die rugleuning in die sitting bevestig word.

Tapvoegkonstruksie manifesteer in sy eenvoudigste vorm in 'n melkstoeltjie, ongeag die aantal pote. Weyns¹³³ se stelling, dat die melkstoeltjie die eerste, eenvoudige sitmeubel van nie-monolitiese konstruksie is, en Gebhard se evaluering, dat dit een van die belangrikste meubels met eenvoudige tapvoegkonstruksie in Europa is,¹³⁴ dui verder daarop dat die toevoeging van pote tot 'n blok of blad 'n kritiese skakel in die evolusie van sitmeubels kan verteenwoordig.

Tekstuele beskrywings dui daarop dat stoeltjies beslis, minstens in die geskiedenis van die Lae Lande, Duitsland, die Engelssprekende wêreld (veral Engeland en Amerika) en onder die Afrikaanssprekende gemeenskap van Suid-Afrika, met melkery verbind kan word. In hierdie konteks toon heelwat van die voorwerpe in die studiegroep ooreenkomste met melkstoeltjies in afbeeldings wat uit die negentiende en vroeg twintigste eeu dateer. Die woord melkstoeltjie (soos die vertalings daarvan) skyn steeds 'n algemene en toeganklike gebruiknaam te wees.¹³⁵ Die lae hoogte van die voorwerpe word deur heelparty outeurs in verband gebring met 'n gehurkte posisie en 'n vroëere vuur op vloerhoogte. Dieselfde hurksit-posisie geld natuurlik vir die melker.

Uit die sekondêre bronne kan die volgende beskrywing afgelei word vir 'n tipiese melkstoeltjie as meubel: dit is 'n relatief eenvoudige, handgemaakte stoeltjie¹³⁶ van 'n hoogte laer¹³⁷ as dié van die sitting van die meeste stoele. Dit bestaan uit 'n sitblad van soliede hout waarin of -deur meestal drie (maar ook een¹³⁸ of vier) houtpote met tapvoegkonstruksie bevestig is.¹³⁹ Die sitblad kan enige vorm hê, geen gesofistikeerde stylkenmerke kom voor nie en dit moet maklik opgetel en gedra kan word.¹⁴⁰ Tweedens omvat begrip vir die woord melkstoeltjie terselfdertyd, minstens in Afrikaans, enige sitding wat die melker gebruik wanneer koeie

129 Filbee (1977:72, 183); Weyns (1974:173-174)

130 Weyns (1974:170-172)

131 Bebb (2007:46)

132 Kinmonth (1993:34)

133 Weyns (1974:168)

134 Gebhard (1969:78)

135 'n Willekeurige proefneming is op 29 Augustus 2009 gedoen waar 48 aansoekers vir die voorgraadse programme in argitektuur, binne-argitektuur en landskapargitektuur by die Universiteit van Pretoria gevra is om te teken hoe 'n melkstoeltjie lyk en te verduidelik waarvoor dit gebruik word. Nege aansoekers (sowat 19%) het die vraag óf nie beantwoord nie óf dit nie naasteby herkenbaar akkuraat beantwoord nie (deur byvoorbeeld 'n verkoelingstoestel vir 'n melkbottel te illustreer en beskryf), terwyl 39 (sowat 81%) 'n duidelike tekening van 'n drie- of vierpootstoeltjie gemaak het en na die melk van koeie (en ook bokke) verwys het. Hiervan het 10 in hul verduideliking melding gemaak van die lae hoogte (een het 'n hoogtemaat van 30cm verskaf) en vyf het duidelik aangedui dat dit vir meer as net melkery gebruik kan word (byvoorbeeld: "A milking stool, conventionally used to sit on, whilst milking a cow, can also be used as a tool to elevate oneself when reaching for high objects."). Die aansoekers was tussen 17 en 21 jaar oud en 24 (50%) het hul huistaal as Afrikaans vermeld, 14 (29%) as Engels, vyf (10%) as Pedi en een elk (2%) as Chinees, Duits, Portugees, Sotho en Xhosa. Die vraag is in Afrikaans en Engels as volg gestel: Teken hoe 'n melkstoeltjie lyk en verduidelik waarvoor u dit sou gebruik / Draw what a milking stool looks like and explain what you would use it for. Die aansoekers het na afloop van die onvoorbereide proefneming toestemming verleen dat hul antwoorde in 'n navorsingsopname gebruik mag word.

136 Dit wil sê, sonder rug- of armlleunings.

137 Ingram (1987:7)

138 Gebhard (1969:23, 78)

139 Ingram (1987:7); Gebhard (1969:78)

140 Kyk Scheij & Eriks (1913:10), asook figure 4.20, 4.21 en 4.22, p.78.

met die hand gemelk word. Hoewel dit 'n lae meubelstuk met drie of meer pote mag wees, verwys dit assosiatief ook na ander voorwerpe wat so gebruik word, ondermeer 'n melkblok ('n soliede stomp sonder pote en moontlik met 'n hingsel), blik of iets soortgelyks stewig wat die melker in hurksit ondersteun én laag genoeg is sodat die melker die spene kan bykom.¹⁴¹

Ander gebruike is ook nagespeur waar stoeltjies (soortgelyk aan die tipiese melkstoeltjie), as algemene sitmeubel, veral in kombuise en voor 'n vuurherd, gebruik is, soos in die Museum se uitstalling in die Pioniermuseum. Dit word ook in losser verband aangedui as skool- en kindermeubel, as kapblok en driepoottafeltjie ('gipsy' of 'gypsy table', en moontlik selfs 'cricket table', 'tavern table' en 'drinking table'). Melkery is dus net een van heelwat funksies waarmee drie- en vierpootstoeltjies verbind word.

In Hoofstuk 2 is reeds bevestig dat drie pote stewiger staan as vier. Dit is deur die sekondêre bronne verklaar: drie pote bly altyd in ewewig, ongeag hoe ongelyk die oppervlak waarop dit staan is. Hierdie strukturele verwantskap verklaar waarom die bokante van driepootkonstruksies geskik is vir snywerk van byvoorbeeld vleis, soos die kapblokke illustreer. Dit verduidelik nie waarom die onderkante van baie sitblaaie (in die studiegroep en minstens een ander voorbeeld – kyk **figuur 4.26**) veel dieper en forser snymerke het nie. Dit is slegs moontlik om hieroor te spekuleer: die feit dat die voorwerpe klein is en maklik gedra kan word (in die afwesigheid van 'n hingsel of handvatstel gedra aan 'n poot of geknyp onder die arm) maak die onderkant van die blad toeganklik. Dit is sekerlik ook meer wenslik om, veral as kos berei word, nie op dieselfde vlak te sit as waarop mens sny nie, of te sny waar mens sit nie.

Heelparty van die sekondêre bronne beskryf of verbeeld tapvoegkonstruksie duidelik; dit is nie die geval vir voorwerpe uit groot dele van Oos-, Sentraal- en Wes-Afrika, waar monolitiese konstruksie¹⁴² meer algemeen voorkom en sulke stoeltjies dikwels as ampsierade en leiersimbole¹⁴³ beskou word, nie. In skel kontras hiermee word veral driepootstoeltjies, uit 'n Westerse oogpunt, dikwels sedert die negentiende eeu subtiel, maar oortuigend, geassosieer met 'n karige landelike bestaan of behoeftige omstandighede. Sulke assosiasies word ook gevind in Afrikaanse kinderlektuur tot vroeg in die 1960's.

Verwysings na die driepootbeginsel, in 'n metaforiese konteks, plaas nadruk op die kwesbaarheid van die hele struktuur indien een poot sou swig, of andersins waar die onderlinge verwantskap tussen (drie) kritiese aspekte voorop gestel word. Waar die gebruik van melkstoeltjies vandag (vir melkery) waarskynlik beperk is tot enkele selfversorgende kleinboere, is dit dus vervang deur beeldspraak wat gemaklik en oor taalgrense heen in 'n wye verwysingsraamwerk pas, en hou hul steeds – hoewel die oorspronklike funksie skaars meer ter sprake is – die tradisionele en metaforiese betekenis in pag.

141 Kyk Knobel (2007), asook sy verduideliking, p.77, en die beskrywing deur Bremer Gericke, p.78.

142 Bocola (1995:171)

143 Sieber (1980:125)